

A jogszabály, a jogi norma fogalma és szerkezeti elemei

A **jogszabály** alatt egyrészt a **jogforrási típusok egy adott halmazát értjük** (a kormányrendelet például jogszabály, a kormányhatározat viszont nem), másrészt a jogszabály általános érvényű, mindenkre kötelező magatartási szabályt jelent, amelyet az állam vagy valamely állami szerv alkot és amennyiben szükséges, érvényesülését végső soron a kényszer eszközével biztosítja.

Jogi norma: a jog **legkisebb, még önmagában is értelmezhető** önálló része, amely egy értelmezhető, alkalmazható **teljes magatartásszabályt alkot**.

A **jogszabályok**, amelyek általában tartalmilag összefüggő társadalmi viszonyokat rendeznek, **egy vagy több jogi normából**, formai értelemben szakaszokból (paragrafusokból) **állnak**. A jogi norma mindig az általánost ragadja meg, elvonatkoztat a valóságtól és csupán a jog által lényeges körülményeket emeli ki.

A jogi norma szerkezeti elemei és tartalma

A tipikus jogi normának három szerkezeti eleme van:

1. **hipotézis** (feltétel),
2. **diszpozíció** (rendelkezés),
3. **jogkövetkezmény** (szankció).

Vannak olyan jogi normák, amelyeknél a fenti 3 elem valamelyike hiányzik (ilyenkor általában a jogszabály más rendelkezéseiből ki lehet következtetni), és olyan is előfordul, hogy a 3 elem nem egy bekezdésen belül helyezkedik el, hanem a jogszabályon belül különböző helyeken.

Hipotézis

A tényeknek olyan összessége, amelyhez valamilyen joghatás **fűződik**. Azon körülményeket határozza meg, amelyek bekövetkezése esetén kell, vagy tilos az adott magatartást tanúsítani. A tények összességét tényállásnak nevezzük, az egyes elemeit tényállás elemeknek.

Példa:

Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.

**Másnak.
Jogellenesen
Kárt okoz**

A szóba jövő tényállások köre lehet zárt és nyitott.

- a) **Zárt tényállás:** a jogalkotó **tételesen**, pontosan, kimerítően, taxatív **felsorolja** azokat a tényállásokat, amely esetén szükséges (vagy lehetséges) a normában írott magatartást tanúsítani.

Példa: A **kisajátításról** szóló törvény tételesen felsorolja, hogy mely célokból lehet ingatlant kisajátítani. Más, ezektől eltérő célokból tehát nem lehet kisajátítani.

- b) **Nyitott tényállás**: a jogalkotó nem írja körül pontosan a jogszabály alkalmazási területeit. **Példálózó felsorolással** jelzi a jogalkalmazók számára azt a szándékot, hogy milyen körben kell alkalmazni a normát. Pl. vagyoni viszonyok szabályozása polgári jogban (erre utaló kifejezések: „legalább”, „legfeljebb”, „különösen”)

Dispozíció

Az a **magatartási szabály, amelyet a jogalkotó** a jogalany számára **előír**, ha a hipotézisben foglalt feltételek fennállnak.

3 féle magatartást írhat elő:

- Valamilyen magatartástól való tartózkodást. Az ilyen a **tiltó** jogi norma. (Szerződésben jogszabállyal ellentétes rendelkezést alkalmazni tilos.)
- Valamilyen magatartási forma megvalósítását parancsolja. Az ilyen a **parancsoló** jogi norma. (Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.)
- Megengedhet bizonyos magatartást az egyén számára. **Engedő** v. **diszpozitív** jogi norma. (Amennyiben a felek eltérően nem rendelkeznek ... Ez azt jelenti, hogy másképp is rendelkezhetnek.)

Jogkövetkezmény

Kétféle lehet: **szankció vagy joghatás**

- a) **Szankció**: a büntetést, joghátrányt jelenti, amit a törvény a rendelkezés megsértése miatt kilátásba helyez

Szankció lehet:

- **Vagyoni**: a jogsértő vagyonával szemben alkalmazott hátrány (ingatlan adásvétel 30 napon túli földhivatalhoz benyújtása mulasztási **bírság**fizetéssel jár.)
- **Személyi**: a jogsértő személyével szemben alkalmazott hátrány (aki lopást követ el, akár **szabadságvesztéssel** is büntethető)
- **Érvénytelenségi**: a jogszabállyal ellentétes magatartás nem jár a kívánt joghatással. (a cselekvőképtelen személy által kötött adásvételi szerződés érvénytelen)

Vannak olyan jogszabályok, ahol a **szankció vegyes jellegű**, **egyszerre több** típusú **joghátrány** alkalmazását teszi lehetővé. (pl. szabadságvesztés plusz vagyonekbotzás)

- b) **Joghatás**: akkor áll be, ha valaki a rendelkezésnek megfelelő magatartást tanúsít. Pozitív dolog éri semmiképpen nem hátrányos az alany számára.

Példák:

A büntetőjogban nagyon fontos a tényállási elemeknek (a hipotézisnek) a pontos vizsgálata, mivel itt a legsúlyosabb szankció kapcsolódik a norma megsértéséhez.

Aki **jogtalan hasznoszerzés végett** mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra **kényszerít**, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltérjön, és ezzel **vagyoni hátrányt okoz**, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (Btk. 367. § **zsarolás**)

A fenti esetben a tényállásnak fontos része a **jogtalan haszonszerzés** és a **vagyoni hátrány** okozása. Ha ezek valamelyike nem következik be, akkor arra az esetre egy másik (alábbi) jogi normát kell alkalmazni.

Aki mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra **kényszerít**, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel **jelentős érdeksérelmet okoz**, ha más bűncselekmény nem valósul meg, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (Btk. 195. § **kényszerítés**)

Aki **idegen dolgot** mástól azért vesz el, hogy azt **jogtalanul eltulajdonítsa**, lopást követ el. (Btk. 370. § **lopás**)

A lopást csak más tulajdonában álló dologra lehet elkövetni. Ha bérbe adok valamit, majd a dolgot jogtalanul visszaveszem, azzal szerződésszegést követek el, de nem követem el a lopás bűncselekményét.

A hipotézis-diszpozíció-szankció hármas a tipikus jogi normák felépítése. A jogszabályok azonban **számos nem tipikus** normát is tartalmaznak.

Ilyen például a **fogalom meghatározó** (értelmező) vagy az **alapelvet megállapító** norma.

További különleges jogi norma a **vélelem** és a **fikció**.

Példa: **fogalom meghatározó** norma

közei hozzátartozó: a házastárs, az egyenes-ágbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér; (Ptk. 8:1. § (1))

Példa: **alapelvet megállapító** norma

A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a **jóhiszeműség és tisztesség** követelményének megfelelően kötelesek eljárni. (Ptk. 1:3. § (1))

Bizonyítás, vélelem, fikció

A konkrét eset jogilag releváns tényeinek megállapítása háromféle módon történhet: bizonyítási eljárással, vélelemmel, illetve fikcióval.

Nagyon fontos kérdés, hogy **kinek**, melyik félnek **kell bizonyítania** a vitássá tett tényeket. Sok esetben nem könnyű bizonyítani egy tényt, de az ellenkezőjét sem könnyű. Mi történik, ha egyik fél sem tudja bizonyítani az állítását, illetve a másik fél annak ellenkezőjét?

Vélelemről akkor beszélünk, ha a jogszabály valószínűnek fogad el egy olyan tényállást, amelynek valódisága az esetek többségében nem szokott vitás lenni. Megkülönböztetünk **megdönthető** és **megdönthetetlen** vélelmet. Az első típusnál a jogszabály lehetőséget ad a vélelem megdöntésére, azaz a vélelmezett ténnyel szemben az ellenbizonyításra.

A vélelem legfontosabb jogi következménye a **bizonyítási teher megfordításában** van. A fő szabály szerint annak kell egy tényt bizonyítania, aki a tényt állítja. Ha a tényt a jogszabály vélelmezi, azt bizonyítani nem kell, aki az ellenkezőjét állítja, annak viszont azt bizonyítania kell. A megdönthetetlen vélelem esetén a jogszabály nem engedi meg az ellenbizonyítást.

Egy kis észrevétel a bizonyítási teherrel kapcsolatban: ha veszek egy nagyobb értékű árut, akkor alá kell írnom, hogy az árut átvettem. Ez a papír a boltból (eladónál) marad. A fizetéskor kapok egy nyugtát (vagy számlát), ami nálam, a vásárlónál marad. Ez nem véletlen.

Mindkét félnél olyan igazolás marad, amivel az ő saját teljesítését tudja bizonyítani. A másik fél teljesítésének igazolása a másik fél érdeke.

Példa: apasági vélelem

Az apasági vélelem egy olyan törvényi vélelem, amely az ellenkező bizonyításáig megmondja, kit kell a gyermek apjának tekinteni. Az apasági vélelemnek több fajtája létezik, a legfontosabb a házasságon alapuló apasági vélelem, amely alapján a házasságban vagy nyilvántartott élettársi kapcsolatban élő anya gyermeke apjának az anya férjét vagy élettársát kell tekinteni. Az apasági vélelmet bírósági perben meg lehet dönteni.

Példa: cselekvőképtelenség vélelme

A Ptk. cselekvőképtelennek tekint minden 14. életévét be nem töltött kiskorú személyt, nincs lehetőség a kiemelkedő tehetségük esetében sem a belátási képesség bizonyítására. Ez egy megdönthetetlen vélelem.

A magyar büntetőjogban az egyik büntethetőségi előfeltétel a beszámítási képesség megléte. A törvényhozó jelenleg ennek alsó határát általában 14 éves korban, egyes súlyos bűncselekmények esetén 12 éves korban határozta meg. Eme törvényhozói döntés megdönthetetlen vélelmen alapul: főszabály szerint 14 éves kor felett az elkövető rendelkezik a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A fikció azt jelenti, hogy egy tényállásról azt mondjuk ki, hogy azonos egy másik tényállással – holott tudjuk, hogy ez nem így van – azért, hogy valamely jogkövetkezményt alkalmazni lehessen, anélkül, hogy hosszadalmas bizonyítási eljárást kellene lefolytatni. A fikció a jogalkalmazást segíti, de alapvetően egy jogalkotás-technikai eszköz. A vélelem és a fikció annyiban közös, hogy a jogszabály mindkét esetben egyes tényállási elemeket adottnak ír elő, és ezekhez automatikus jogkövetkezményt kapcsol. A vélelem és a fikció megkülönböztethetőségét a valósággal való kapcsolat, illetve a megtámadhatóság adja. A vélelem esetén egyrészt nagyobb a valószínűsége annak, hogy a vélelemben szabályozott tényállás ténylegesen megfelel a valóságosnak. Másrészt pedig egyes vélelmek ellen van helye bizonyításnak, míg a fikció esetén soha.

Példa: kézbesítési fikció

A kézbesítési fikció eseteiben úgy kell tekinteni, hogy a postai úton megküldött hatósági iratok kézbesítése megtörtént, vagyis mintha sikeres lett volna.

Ha az irat a hatósághoz "nem kereste" jelzéssel érkezik vissza, akkor az iratot a postai kézbesítés második tényleges megkísérlésének napját követő 5. munkanapon kézbesítettnek kell tekinteni.

Ennek a határidők szempontjából van jelentősége, hiszen bizonyos eljárási cselekményeket (pl. fellebbezés) a kézbesítéstől számított adott határidőn belül lehet megtenni.

Megjegyzés: A korábbi eljárásjogi törvények (Pp., Be.) még kézbesítési vélelemként említették ezt az esetet, amit meg lehetett dönteni. A hatályos törvények már fikcióként tekintenek rá, amit értelemszerűen nem lehet megdönteni, de kifogást lehet ellene benyújtani.

Példa: a természeti erők dolognak tekintése

A dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell ... a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre. (Ptk. 5:14. § (2))

A természeti erő az nem dolog, de úgy kell tekinteni, mintha az lenne.

A **fikcióra egy másik példa** az eljárásjogokban alkalmazott intézmény, az **igazolási kérelem**. Ennek benyújtására akkor van lehetőség, ha az érintett fél a határidőben való cselekvést önhibáján kívül mulasztotta el. Ugyanakkor, ha valószínűsíti a vétlenségét, az önhiba hiányát, akkor az eljáró **állami szerv azzal a fikcióval él**, **mintha** az érintett fél **határidőn belül eleget tett volna** valamely eljárási kötelezettségének.

Már a római jogban is alkalmazták, hogy így elkerüljék a merev bírói jogértelmezést, jogalkalmazást. **Fikció** alapján például a **méhmagzatot már megszületettnek tekintették**, valahányszor érdekeinek védelméről volt szó, a hadifogságban meghalt római polgárt pedig úgy kellett kezelni, mint aki a **hadifogságba eséskor**, azaz élete utolsó szabad pillanatában **halt meg**, mivel a hadifoglyot a rómaiak rabszolgának tekintették, aki után nem lehetett örökölni.

A jogszabályok jelölése

Zárójelben a megjelenés (kihirdetés) ideje szerepel

Magyarország **Alaptörvénye** (2011. április 25.)

2013. évi V. **törvény** a Polgári Törvénykönyvről

1979. évi 13. **törvényerejű rendelet** a nemzetközi magánjogról

87/2015. (IV. 9.) **Korm. rendelet** a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

1/2014. (VI. 6.) **ME rendelet** a miniszterelnök-helyettes kijelöléséről

27/2016. (IX. 16.) **EMMI rendelet** az emberi erőforrások minisztere ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről

35/2016. (IX. 2.) **MNB rendelet** a "Szigetvári vár" részötvözetű emlékérme kibocsátásáról

12/2016. (VI. 22.) **AB határozat** az Országgyűlés 8/2016. (V. 10.) OGY határozatának helybenhagyásáról

Budapest főváros Közgyűlésének 30/2010. (VI. 4.) **önkormányzati rendelete**

Budapest főváros közigazgatási területén a járművel várakozás rendjének egységes kialakításáról, a várakozás díjáról és az üzemképtelen járművek tárolásának szabályozásáról

Ez **utóbbi** egy sokak életét érintő, úgynevezett **parkolási rendelet**, amelyet érdemes ismerni, ha az ember Budapesten autóval közlekedik.

A jogszabályok hatályos állapotának elérhetősége:

Nemzeti Jogszabálytár: njt.hu

Egy jogszabályra kattintva, felül a jogszabály sorszáma alatt azt is láthatjuk, hogy mikortól (esetleg meddig) hatályos a jogszabály.

A jogszabályok érvényessége és hatálya

A jogszabály érvényessége

A jogszabály érvényessége a norma kötelező erejét jelenti. A jogszabály érvényességének 3+1 általános és együttes feltétele van, bármelyik hiánya a jogszabály érvénytelenségéhez (semmisségéhez) vezet.

Az érvényességi feltételek a következők:

- A jogszabályt csak arra **feljogosított állami szerv alkothatja** (pl. törvényt csak az Országgyűlés);
- A jogszabály megalkotására vonatkozó általános és speciális **eljárási szabályokat be kell tartani** (pl. törvényalkotás során az Országgyűlés Házszabályát);
- A megalkotott jogszabály **illeszkedjen a jogforrási hierarchiába** (pl. egy rendelet ne legyen ellentétes egy törvénnyel);
- Megfelelő módon **ki legyen hirdetve** (pl. Magyar Közlönyben).

A jogszabály érvényességétől el kell határolni a jogszabály hatályának a fogalmát. Csak érvényes jogszabály esetén vizsgálhatjuk a jogszabály hatályát. A jogszabály hatálya azt mutatja meg, hogy az érvényes jogszabály, milyen területi vonatkozásban, azaz **hol** érvényesül, ezt nevezzük területi hatálynak, milyen jogalanyokra, azaz **kikre** terjed ki, ezt nevezzük személyi hatálynak, és **milyen időpontban** érvényesül ez a jogszabály időbeli hatálya.

A jogszabály hatályának 3 típusa

Időbeli hatály

A jogszabály időbeli hatálya azt mutatja meg, hogy **mikor alkalmazható a jogszabály** és milyen időbeli korlátok között érvényesül. Az időbeli hatály kezdete **általában a kihirdetés napja**. Előfordulhat azonban, hogy bonyolultabb jogszabály esetén az időbeli hatály kezdete a kihirdetést követő 30, 60, 90, vagy akár későbbi meghatározott napon történik.

A jogirodalom ismeri a **visszaható hatállyal** megalkotott jogszabályok problémáját is, ebben az esetben a jogszabályt már a megalkotását megelőző időponttal rendeli a jogalkotó alkalmazni. A visszaható hatállyal azonban csak akkor nem sérti a jogbiztonság követelményit, ha egy adott jogszabály a kihirdetését **megelőző időre nem állapít meg kötelezettséget**, és nem nyilvánít valamely magatartást jogellenessé. Az időbeli hatály végének általában azt az időpontot tekintjük, amikor az adott tárgykörre újabb jogszabály születik.

Területi hatály

A jogszabály területi hatálya azt a földrajzi térséget mutatja meg, **ahol a jogszabályt alkalmazni kell**. **Főszabályként** a magyar jogszabályokat **Magyarország területén** kell alkalmazni (kivétel ez alól a Büntető törvénykönyv, amelynek van egy úgynevezett országhatárokon átívelő jellege, ez azt jelenti, hogy magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekményt is lehet büntetni, akkor is, ha az adott ország joga szerint a cselekmény nem büntetendő). Vannak olyan jogi normák, amelyek csak kisebb földrajzi

térségekben alkalmazandók, ilyenek pl. az **önkormányzati rendeletek**, melyek csak az adott település illetékességi területén belül végrehajtandók (Debrecen város önkormányzatának rendeletei például Debrecen illetékességi területén belül alkalmazhatóak).

Személyi hatály

A jogszabály személyi hatálya **a címzettek körét jelöli**, azaz, hogy kikre vonatkozik a jogi előírás. Itt a **főszabály** az, hogy a magyar jogszabályokat **Magyarország területén tartózkodó** valamennyi jogalanyra alkalmazni kell, azaz nemcsak magyar, hanem a **külföldi állampolgárokra is**. (Vannak olyan jogszabályok, mint a Polgári törvénykönyv, amely minden állampolgárra vonatkozik, míg a **Közalkalmazottak** jogállásáról szóló törvény csak a közalkalmazotti jogviszonyban álló személyekre vonatkozik.)

A jogalkalmazás fogalma és szakaszai

Jogalkalmazáson egyrészt a jogalanyok jogkövető magatartását értjük (a jogalanyok a jogi normákban foglaltakat **önként betartják**), másrészt az **állami szervek** olyan tudatos magatartását, amelynek során az állami szervek egyedi **jogviszonyt keletkeztetnek, módosítanak, vagy megszüntetnek**, és az e tevékenység során létrehozott döntés kikényszerítésére végső soron állami kényszerítő apparátus vehető igénybe

Példák:

A bíróság érvénytelennek mond ki egy szerződést, ezzel egy szerződéses jogviszonyt megszüntet.

Az egyetem beiratkoztatja a hallgatót és ezzel hallgatói jogviszonyt hoz létre.

A jogalkalmazás lényege: az **absztrakt** módon megfogalmazott **jogi normának** (anyagi és eljárásjogi normának egyaránt) **konkrét életviszonyokra való rávetítése**, azzal való azonosítása.

A jogalkalmazói tevékenység **két funkciót** valósít meg:

- az általánosan kötelező **jogszabályok** minden esetben való **érvényesítésének biztosítását**,
- a meghatározott **egyeti** konkrét ügy rendezését.

A jogalkalmazás szervei

	Bíróságok	Közigazgatási szervek
célja	A már bekövetkezett jogsérelem orvoslása	Általában jövőbeni joghatás kiváltása
szervezet	Független bírói szervezet	Hierarchikus szervezetrendszer
eljárás megindítása	Csak kezdeményezésre (vádemelés, keresetlevél benyújtása)	Hivatalból, vagy az ügyfél kérelmére (kezdeményezésre).

A jogalkalmazás folyamata

1. A tényállás megállapítása

Úgy kell feltárni a tényeket, hogy az a valóságnak megfeleljen, mert csak így lehet megvalósítani az objektív igazságosság követelményeit. A tények feltárása után meg kell keresni azt a jogszabályt (jogi normát), aminek a hipotézise (tényállása) illeszkedik a feltárt tényekre.

2. A jogszabály értelmezése

Ennek célja a jogalkotó akaratának feltárása. A jogalkotó szándéka és a norma szövegéből az átlagember számára kiolvasható jelentés között komoly eltérés lehet. Az alanyai szerint, vagyis a szerint, hogy ki végzi, 3 csoportba sorolhatjuk az értelmezést:

- **Jogalkotói** jogszabály értelmezés: a jogszabály értelmezését a jogalkotói hatáskörrel felruházott szerv maga végzi, az értelmezés jogszabályban történik, és a jogszabály címzettjeire (vagyis **minden ügyben, mindenkire**) nézve **kötelező**. (Például a Ptk. értelmező rendelkezései között szereplő, a közeli hozzátartozó fogalmát meghatározó értelmezés.)
- **Jogalkalmazói** jogszabály értelmezés: jogalkalmazó végzi (bíró) az értelmezést, mely határozataiban jelenik meg, s **csak az adott ügyben**, az abban érintett szervekre, és személyekre **kötelező**. (Például a bíró dönti el, hogy **feltűnő értékaránytalanság** volt-e a szolgáltatások között egy szerződésben. Történt-e **jelentős érdeksérelem**.)
- **Tudományos (jogirodalmi)** értelmezés: megfelelő végzettséggel, jogtudósok által, a tudomány módszerével való feltárás. **Kötelező ereje nincs**.

3. Határozathozatal (döntés)

A határozat szükségszerű elemei:

- Tényállás normatív minősítése
- Jogkövetkezményekre való utalás

A jogszabályok érvényre juttatásának módja a hivatalos jogalkalmazás, mely a többi hatalmi ágtól független bíróságok feladata. A **bíróság** a döntését törvényben szabályozott **kétfokozatú eljárásban** hozza meg. Az első fokon hozott határozattal (ítélettel) szemben rendes jogorvoslatnak van helye. Ezt hívjuk **fellebbezésnek**. (Létezik rendkívüli jogorvoslat is, de ez csak speciális esetekben vehető igénybe, míg a rendes jogorvoslat általános.)

Mi biztosítja, hogy két különböző bíróság azonosan bíráljon el egy ügyet?

A bírósági **jogalkalmazás egységéről a Kúria** (korábban Legfelsőbb Bíróság volt a neve) **gondoskodik** jogegységi határozattal.

A jogszabály-értelmezés négy módszere:

1) Nyelvtani

A nyelvtani értelmezés a jogszabályok tartalmának a nyelvtani, a magyar nyelv szabályai szerinti feltárása. A szöveg pontos elemzését tételezi fel, ahol **akár egyetlen betűnek** vagy írásjelnek is jelentős **következményei vannak** vagy lehetnek. Így például lényeges lehet a „vagy” (alternatív), „avagy”, „és” (konjunktív) közötti különbség.

Fontos a jogi nyelv, mint szaknyelv, a jogi kifejezések pontos, egyértelmű használata, mert egyes kifejezések jelentése eltér a köznyelvi jelentéstől. Fontos elvárás, hogy egy kifejezés csak egyetlen fogalmat fedjen le.

2) Logikai

A formális logika szabályainak alkalmazását jelenti a jogszabály valóságos tartalmának feltárásában. **A és B vagy C.** (A és B) vagy C, illetve A és (B vagy C)

Példa: „A tulajdonos jogosult a hasznélvezet gyakorlását ellenőrizni.” Kérdés, hogy vajon kötelező-e neki ellenőrizni, vagy csak lehetőség?

A nyelvtani és logikai értelmezés a jogértelmezés első szakasza.

3) Rendszertani értelmezés

A jogi norma elhelyezkedését vizsgálja a jogrendszeren, jogágon, jogszabályon belül. Attól függően, hogy melyik részterületet szabályozó fejezetben helyezkedik el, mást és mást jelenthet.

4) Történeti értelmezés

A jogszabály keletkezési körülményeit, fejlődését, társadalmi körülményeit vizsgálja, ebből következtet a valódi tartalmára. A történeti értelmezés **leginkább a tudományos alapú értelmezés eszköze.**

A rendszertani és a történeti értelmezés a jogszabály-értelmezés második szakasza.

A jogszabály **értelmező művelet eredménye** háromféle lehet:

- **megállapító:** megállapító értelmezésről beszélünk minden olyan esetben, amikor értékelést igénylő tényállási elemek meglétéről vagy hiányáról kell dönten. (Például arról, hogy súlyos-e a kötelességszegés, **jelentős-e az érdeksérelem.**)
- **megszorító:** megszorító értelmezésről beszélünk olyan esetekben, amikor a jogszabály alkalmazási körét a látszólagosnál szűkebben állapítják meg.
- **kiterjesztő:** a kiterjesztő értelmezés az ellentéte a megszorító értelmezésnek, itt a jogszabály alkalmazási körét a látszólagosnál tágabban vonják meg, vagyis a nyelvtani értelmezéshez képest tágabban. (Például a jogszabály azt mondja ki, hogy a **kávéházakra** kell valamilyen szabályt alkalmazni, de az értelmezést végző ezt a szabályt a **játéktermekre is** érvényesnek tekinti.)

A jogviszony fogalma és elemei

Az emberek a közösségben való együttélésük során igen sokféle társadalmi kapcsolatba, azaz társadalmi viszonyba kerülnek egymással. A jognak nem feladata az összes létező társadalmi viszonyt szabályozni csak a legfontosabb társadalmi viszonyokat kell szabályoznia. Jogviszonynak azokat a társadalmi viszonyokat nevezzük, amelyeket a jog valamilyen módon szabályoz.

A jogviszony tehát **jogilag szabályozott társadalmi viszony.**

A jogviszonynak három szerkezeti elemét különíthetjük el:

- a jogviszony **alanya**
- a jogviszony **tárgya**
- a jogviszony **tartalma**

A jogviszony **alanyai** azok, akik között a jogviszony fennáll.

A jogviszony **tartalma** alatt a jogviszony alanyait terhelő **jogokat és kötelezettségeket** értjük.

A jogviszony **tárgya** alatt mindazt értjük, **amire** a jogviszony tartalmát kitevő **jogok és kötelezettségek** irányulnak.

Példa: **Adásvételi szerződés**szel létrehozott kötelmi jogviszony esetén

A jogviszony **alanya** az **eladó** és a **vevő**

A jogviszony **tartalma** a **tulajdonjog átruházása**, illetve a **vételár kifizetése**.

A jogviszony **tárgya**: az **a dolog**, aminek a tulajdonjogát az eladó átruházza és az a pénzösszeg, amit a vevő kifizet.

A **jogviszony szerkezete** szerint lehet abszolút szerkezetű és relatív szerkezetű.

Abszolút szerkezetű jogviszonyok esetén csak a jogosult személye van konkrétan meghatározva, vele szemben **mindenki más**, mint kívülálló, **kötelezett**. A kívülállók kötelesek az adott jogosultságot elismerni, a jogosult joggyakorlását tűrni és tartózkodni annak bármiféle zavarásától.

Példa: tulajdonjog

A **relatív szerkezetű** jogviszonyokban mindkét fél (több pólus esetén minden alany) név szerint meg van határozva, és ők csupán egymással szemben jogosultak és kötelezettek.

Példa: kötelmi jog (kötelelem, kötelezettség, pl. szerződés)

Az **abszolút jogviszonyokból** eredő jogok megsértése esetén **a konkrét jogsértővel szemben relatív jogviszony alakul ki**, például a tulajdonos tulajdonában kárt okozót kártérítési kötelezettség terheli a tulajdonossal szemben, ami már egy relatív jogviszony.

A jogviszonyok alanyai

- **Természetes személyek.** A jog nyelvén **az embert természetes személynek nevezzük**, megkülönböztetve a jog által létrehozott jogi személytől. Vannak olyan jogviszonyok, amelyeknek alanya – jellegüknél fogva csak az ember lehet, illetve vannak olyan jogok és kötelezettségek, amelyek kizárólag az emberhez fűződhetnek. Például házasságkötés, gondnokság, választójog stb.
- **Jogi személyek.** A jogi személyek azok az állami, önkormányzati, társadalmi és gazdasági szervezetek, amelyeket jogszabály felhatalmazás alapján az állam a vagyoni forgalomban való részvétel céljából, vagy más okból jogképességgel ruház fel. Az **állami elismerésnek** kétfajta módja lehetséges:
 - **jogszabály által** (pl: MTA, Kereskedelmi Kamarák),
 - **hatósági nyilvántartásba vétellel** (cégbírószági és társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartása).

Példák jogi személyekre: **gazdasági társaságok, egyetem, párt, alapítvány, egyesület.**

Az egyetem tehát jogi személyiséggel rendelkezik, de például egy kar vagy egy tanszék nem. Tehát ez utóbbiak nem is lehetnek jogviszonyok alanyai.

A jogi személyek, a természetes személyekkel ellentétben nem tudnak jognyilatkozatot tenni, nem tudnak például egy szerződést aláírni, szükséges tehát, hogy ezt valaki megtegye helyettük. Ezt hívjuk képviselőnek. A jogi személynek mindig **kell, hogy legyen képviselője.**

A jogi személynek **saját névvel, székhellyel**, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített **vagyonnal**, valamint az ügyvezetését és **képviselét** ellátó szervezettel kell rendelkeznie. (Ptk. 3:1. § (5))

(1) A jogi személy jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek.

(2) A jogi személy jogképessége kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet. (Ptk. 3:1. §)

- **Az Állam.** A Magyar Állam jogi személy.

„Az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt. Az államot a polgári jogi jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli.” (Ptk. 3:45. §)

- **Jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek.** Ezek olyan szervezetek, amelyek nem jogi személyek, de valamilyen jogszabály felhatalmazása alapján bizonyos jogokat szerezhetnek, kötelezettségeket vállalhatnak, vagyis jogviszonyok alanyai lehetnek. Ilyen például a **társasház**.

„A társasház tulajdonostársainak közössége (a továbbiakban: közösség) az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos **ügyek intézése során jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat**, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit.” (2003. évi CXXXIII. törvény a társasházakról)

A jogalanyok száma és érdekállása a jogviszonyokban

A tipikus jogviszonyok **kétpólusúak**, amelyekben két ellentétes érdekű fél szerepel jogalanyként. Például eladó és vevő, bérbeadó és bérlő, hitelező és adós, megrendelő és vállalkozó, károkozó és károsult.

Vannak **többpólusú** jogviszonyok is, amelyekben a jogalanyok kettőnél több érdekállásban helyezkednek el. Ilyen például a fuvarozási szerződés alapján létrejött jogviszony.

„Fuvarozási szerződés alapján a **fuvarozó** a küldemény rendeltetési helyére történő továbbítására és a **címzettnek** történő kiszolgáltatására, a **feladó** díj fizetésére köteles.”

(Ptk. 6:257. §)

Ilyen a biztosítási szerződés is. Ebben a jogviszonyban jogalanyként szerepel a **biztosító**, a **szerződő fél**, a **biztosított**, és a **kedvezményezett**.

Végül vannak **egypólusú** jogviszonyok, amelyekben a jogalanyok azonos érdekállást foglalnak el. Ilyen jogviszonyok az **alapító szerződések**, például egy társasági szerződés.

Vannak úgynevezett **járulékos jogviszonyok**, amelyek feltételeznek egy másik jogviszonyt (alap jogviszony), és ehhez kapcsolódóan jönnek létre. Ilyen például a **zálogjogviszony** legtipikusabb esete. Itt az alapjogviszony **A és B** között áll fenn, például **A tartozik B-nek**. A **zálogjogviszony C és B között** jöhet létre, amelyben C egyfajta biztosítékot nyújt B-nek. Ha A nem teljesíti a kötelezettségét B felé, abban az esetben C a zálogtárggyal nyújt fedezetet.

A fenti esetek mindegyikében előfordulhat, hogy a jogviszony egyazon pólusán egyszerre többen is szerepelhetnek. Ilyen például a közös tulajdon, amikor több tulajdonosa van egy dolognak. Ilyen esetekben nagyon fontos kérdés, hogy a jogok és kötelezettségek hogyan jogosítják, illetve terhelik az azonos érdekállású jogalanyokat.

Együttes jogosultság esetén valamennyi jogosult egyidejűleg, de osztottan gyakorolhatja a jogosultságot.

Egyetemleges jogosultság esetén bármelyik jogosult az egész jogosultságot gyakorolhatja.

Együttes kötelezettség esetén a kötelezettek egyidejűleg, de arányosan kötelesek teljesíteni.

Egyetemleges kötelezettség esetén bármelyik kötelezettől az egész kötelezettség teljesítése követelhető a jogosult részéről. (Ez utóbbi esetben a teljesítő kötelezett a többiekkel szemben megtérítési igényt támaszthat.)

Példa: **adós és kezes** egyetemleges kötelezettek a hitelért. Ez sokkal kedvezőbb helyzetbe hozza a hitelezőt.

A jogviszonyok keletkezése, módosulása és megszűnése

Azokat az emberi, társadalmi, természeti jelenségeket, körülményeket, amelyek jogviszonyt keletkeztetnek, módosítanak vagy megszüntetnek, **jogi tényeknek** nevezzük.

Általában több egymással összefüggő jogi tény szükséges valamilyen jogkövetkezmény kiváltásához. A jogi tényeket **négy fő csoportba** osztjuk:

- **Emberi magatartások.**

Az emberi magatartásnak, mint jogi ténynek az alapja, hogy az ember felelős tetteiért. Emberi magatartás például a **jogügylet**. A jogügylet a jogviszonyok alanyainak joghatás kiváltását célzó akaratnyilatkozata. Egyoldalú jogügylet például a **végrendelet**, két vagy többoldalú a **szerződés**. A **jogellenes emberi magatartás** is ebbe a körbe tartozik, ez is keletkeztethet jogviszonyt, például a jogellenes károkozás.

- **Emberi és társadalmi körülmények.**

Ilyen például a **születés**, a **halál**, a 18. életév betöltése. Ide sorolható a **jóhiszeműség** és rosszhiszeműség is.

Jóhiszemű az, aki nem tud és gondos körültekintés mellett sem tudhatott a látszattal ellentétes valóságról vagy jogi helyzetről. (Lásd például a **közhiteles nyilvántartások** jelentőségét.)

Rosszhiszemű az, aki tud vagy a kellő körültekintés mellett tudhatott a látszattal ellentétes valóságról.

- **Közhatalmi aktusok.**

A közhatalmi aktusokat az állami és önkormányzati szervek alkotják, ilyenek a jogszabályok és a jogalkalmazók döntései. Például a bíróságok, közjegyzők, hatóságok (földhivatal, gyámhatóság, építésügyi hatóság stb.) határozatai.

- **Külső körülmények.**

Ez alatt az embertől független külső körülményeket értjük. Ilyen például az „elháríthatatlan külső ok” (**vis maior**), ami a felelősség alóli mentesülést eredményezheti. Ilyen az **idő múlása** is, ami például elévülést eredményezhet.